

Ինչպէս կըլայ որեքն որ ձեր լրաշիրն որ ուղղա-
տա րեքք մըն է, և Լէկանք Թաշմզ, որ բողոքական
բքք մըն է, յէկը Հայաստանեայ եկեղեցին Գրիգոր-
ան անուանէ, և միւսը ըմխացեալ. այսու օրինակաւ
արած կըլդ սրաստկան դառանցանքները: Ասիկա ու

Հետև ին իւր աղատանքը օրինակին : Այս նամակը հետևեալ կերպիւ կը ըսկտի :

«Պատուելի եղբայր իմ 'ի Քրիստոս :

«Օրհնեալ ըլլայ Աստուած՝ որ զօրութիւն տուաւ քեզ համարձակապէս ի բոստփանէրու առաջի իւր և առաջի մարդկան գնչարարութիւնն 'ի վերայ այն կուսակցութեան (այսինքն Յիսուսեան ուխտին), որ զեկեղեցին Հընտովայ 'ի կորուստ իւր կը տանի հակադաս քայլերով :

Օգոստոսիան Սուլթանը՝ Վաղղիայից կայսրուհին Վ. Պօլսէն չմկնած (սմանիէ կարգին ահա նախաձեռնած շքանշանը յանձնեց 'Երբն Վեհափառութեանը, որպէսզի իւր որդւոյն բարձրագոյն կայսերական իշխանին մատուցանէ 'ի կողմանէ օսմանեան վեհապետին :

Այլև վեհափառ Սուլթանը Ռուբէնտանի արուեստական ձեռագործներէն զանազան ոսկեթել աղէնէ բեհեզներ ընծայեց կայսրուհւոյն 'իսկ օգոստիս Վաղղիայի Սուլթանը մեծազին լազոր շալէ կարուած գիշերադէստ մի ընծայ ըրաւ :

Կայսրուհւոյն պաշտօնատարներէն յառաջիմ Սուրաթ իշխանը, Տուէ զօրապետը և Հիւսթըր դուքսը Մէճիթի կարգին առաջին աստիճանէն մէյմէկ շքանշան ընծաւան 'Եմանապէս զկայսրուհին բերող իշխանաւորն ծովային պաշտօնակալաց (օֆիսիէ), ումնց օսմանիէ և ումնց Մէճիթի կարգին զանազան աստիճանի շքանշաններ շնորհուեցան :

Կայսրուհին վեհափառ Սուլթանին ընծայեց երկու մեծ և ամենազեղեցիկ յախճապակեայ անօթներ (վազ), Վաղղիայի Մէվր քաղաքին հոգաւոր զօրձատուներ շնորհուած 'Եմանապէս բարձրա՝ Մեծ—Եպարզ ոսկին ընծայեց թէյ խմելու յախճապակեայ գեղեցիկ ամաններ յիշեալ զօրձատուներն ելած :

Բայց յայտնանէ կայսրուհին շնորհեց :

Բեուֆ փաշային՝ որ Սուլթանին առաջին թիկնաւ պահէ է, զեղեցիկ հրացան մի և իւր լուսանկար պատկերը, որուն ներքե իւր ստորագրութիւնը կայ :

Քեամիր—Պէյին, որ զեպանաց ներկայացուցիչն է, քթխոտի ոսկի առփ մի ազամանդներով զարդարուած : որուն վերայ 'Երբն Վեհափառութեան անունը գծագրուած է :

Սուլթանը—Պէյին, որ Սուլթանին երկրորդ թիկնաւ պահէ է, զոյգ մի ամենազեղեցիկ կոճակ շապիկին թել զնեղու :

Տիկին Միհրան—Պէյին Տիգրան, որ կայսրուհւոյն քով թարգմանութեան պաշտօնը վարեց Վաղղիայի Սուլթանին հետ տեսնուելու ժամանակը, մարդարիտներով և զոհարներով զարդարուած զեղեցիկ մատանի մը շնորհեց :

Իւր կերպով չեմք կրնար մեկնել բոլոր եթէ ուշադրութեան դարձանալի մտապնան մը ընծայելով :

Սրեւեկան եկեղեցիք, Տուսական և Հոյկական, իրեն քոյր կընթանան, Աւետարանական արարչութիւնն ունենալով իրենց օրէնք : Իրենք խիստ կախարհապէս կը զանազանին Հոռոմէական տիրապետող և աշխուսակաւ կան եկեղեցիքն, ուստի և այն սուրբ կրօնը՝ զոր իրենք այնչափ անթիւ պահեցին, ոչ իրենք պիտի յանձն առնուն չփոխել Հոռոմէական, որ քաղաքական և ուրիշ կրքեր սյնեքան նախապայման Քրիստոսի սքանչելի կրօնն ու եղբայրութեան վարդապետութիւնը :

Ոչ տալէն այս մեր ըսածին լիովն ապացոյցը դեռ երկի տեսանք Հայոց արտատուելի պատրիարքին, Սմե. Իգնատիոս սրբազանին յուզարկուողութեան առեւը :

Մինչդեռ կայսերական կառավարութիւնը մեծաշուք կերպով կը պատուէ Հայոց հոգեւոյն պատրիարքը, և պապականութեան դաւ մը տալով ներդաշնանութեան և եղբայրութեան՝ մեր երախտագրութեանը նոր արժանիք մ'աւ կուեղցնէ, մինչ զիս Յուսկան եկեղեցին իւր պատրիարքական փոխանորդն ու գերապատիւ Է. պիսկոպոսները կը զրկէ Հայոց հոգեւոյն սրբազանին դաւադրին ընկերանալու, Հոռոմէական Հայոց զուլիս, որ պապական զաշխնէն միշտ կընդունի իւր ներշնչութիւնն ներքէ եկեղեցւոյն գոնէրը փակել կուտայ, և ոչ զոր կը զրկէ որ այն տիրապէց հանդիսին մէջ զինքը ներկայացնէ և երբ հայրապետական զաղաղը այն տաճարին գիմնալէն կանցնի՝ որ նա կը տիրապետէ, զանգաղը յետին հրաձեռնի զանգ մ'աւ անգամ կը զանաւոր չնշեցնելու . . . :

Բայց սակայն կայսերական կառավարութիւնը Մահմադականութենէ, Յայնք՝ տարբեր աղբ, տարբեր լեզու,

Վարձեալ Վաղղիայից կայսրուհին հաճեցաւ Պատուոյ Լեզուին մեծ խաչը շնորհելու պատեւազմի պաշտօնէին և ծովային զօրութեան պաշտօնէին : 'Երբն կարգին հրամանատարութեան շքանշանը շնորհեց զնոյնապէս 'Եմանապէս—Պէյին, Սուլթանը—Պէյին և Ալի Քիզա—Պէյին : 'Եմանապէս նոյն կարգին ասպետութեան շքանշանը ընկալան Հիւսթէն—Պէյը և խորեան Վրիդոր Էֆէնտին :

Քաղաքապետական վեցերորդ շքանշակին նախադաճ Սուլթան—Պէյին Պատուոյ Լեզուին հրամանատարութեան շքանշանը և նոյն շքանշակին զիւստոր ճարտարապետ Լըվալ Էֆէնտին յիշեալ կարգին ասպետութեան շքանշանը շնորհուեցաւ :

Կայսրուհին շնորհեց նաեւ Վ. Պօլսոյ ուսմանց և արհեստից օսմանեան դպրոցին 10,000 ֆրանք :

Քաղաքապետական վեցերորդ շքանշակին հիւսնադանոցին 3000 ֆրանք :

Կոստանդնուպոլիս գտնուած գաղղիական բարեգործական հաստատութեանց 17,000 ֆրանք :

Պատուները գտնուած գաղղիական բարեգործական հաստատութեանց 40,000 ֆրանք :

Յիշգրիտօք գտնուած գաղղիական բարեգործական հաստատութեանց 20,000 ֆրանք :

Պէյլէրպէյի պալատին ծառայից տեսուչներուն ոսկի ժամացոյցներ շնորհուեցան, որոց վերայ վեհափառ թագուհւոյն անունը գծագրուած է :

Կայսրուհւոյն պալատած մզկիթաց իմամներուն և պալատին ծառաներուն պարզ (պալիշ) տրուեցաւ 60,000 ֆրանք : Ըստնմէ 'ի զատ 'Երբն Վեհափառութիւնը հաճեցաւ 10,000 ֆրանք թողուլ աղքատաց բաժնուելու համար :

Ըհաւաստի մեր Քաղաքական յօդուածին մէջ յիշուած Հ. Յակիմթոսին նախալը :

Առ մեծարոյ ընդհանուր Առաջնորդ Բոկոտն Կարմեղախաչ 'ի Հոռոմ :

Հինգ տարի 'ի վեր Քաղղիոյ Աստուածամոր եկեղեցւոյն մէջ քաղղիոմ և ոչ վարդիկան մը ձեր վստահութիւնն պահապանեցաւ յիշէն, ընդդէմ բոլորայայտ հակառակութեանց և ծածուկ պատճառութեանց :

Թէ՛ քաղղիութեանց և թէ՛ անծիս վրայ ունեցած վստահութեանց ձեռագրաւ հաստատեալ բաւժաթիւ հաւատարմքով ևն, որոնց յիշատակն յոր և է զկալ երախտապարտ սրտիւ պիտի պահեմ :

Ս.Ա. այսօր յանկարծազէլ փոփոխութեամբ ուղւոյ, որոյ պատճառն ոչ սրտից այլ 'ի Հոռոմ զօրուոր կուսակցութեան մը թեղադրութեանց մէջ գտնեմ, դատաւարաւ զոր քաղղիքիւր, զսրովս զոր զովիւր, և այնպիսի լեզու մը խօսել և այնպիսի լուծիւն մը պալ :

տարբեր սրբարարութիւններ ունին, բայց և այնպէս նորա պահպանած ևն աւետարանական սկզբունքները : Իսկ Հոյ—հոռոմականք՝ միւսոյն ծագումն ունին մեզի հետ, միւսոյն լեզուն կը խօսին, միւսոյն արարչութիւններն ունին, բայց իրենց գլուխը՝ կընդունայ Սատուածային վարդապետին «նոր պատուաւրաց» (Յոլէ. Թե.) որպէսզի պապական ավթոյց մը վարձկան պաշտօնէն ըլլայ :

Խմբագրապետ տէր, այս տմարդի ընթացիկ մեր պատուաւրացու չեմք համարել Հոյ—հոռոմական հասարակութիւնը : Բնականաւոր, մեզ աւելի զիւրին է այսուհետեւ ըմբռնել այն խորին երկպառակութիւնը որ զճօրը հովիւն անմիւսանալի կ'ըրպով մը կը բաժնի :

Մեր ուսմանաւ եղբայրները՝ պահպանած ևն ողջային արժանապատուութեան ազնուական զգացումը : Բայց կը տեսնեն իրենց գլխուն վրայ այնպիսի մէկը՝ որ կալիւ կողոսական ավթոյց հարկը շորթիւն ևս, առ ոչինչ կը համարի պատկառանայ և եղբայրական ամենայն զուգացում, Հոռոմայ արքունեաց շահերուն զոհելով զաւանսն, և իւր շանթերը թօթափելով դադարել մը և վերջին մեծարանքի մը՝ յետին աղօթքի մը մէջ . . . :

Կը վերջացնեմք, խմբագրապետ տէր, գլխաւորելով մեր այս նախալը, որոյ բուն նպատակն է բողոքել Վրիգորեան և Բիւրացեայ անուանակոչութեանց դէմ. վստահի անպատեհ Է. սխալ յորձրոյններն են. ուստի և զի անպատեհ Է. սխալ յորձրոյններն են. հակառակ : Թողուցէ՛ք մեր աղբային պատուոյն բողոքովն հակառակ : Թողուցէ՛ք որ զանոք մեզի դէմ գործած են նորա՝ որ անգրաւանաւ կան Հոռոմայ զրօշակին տակ զիւստուած ևն :

Հայաստանեայց ուրբ եկեղեցին՝ միացեալ սրտով այն ամենայն քրիստոնէից հետ որ սուրբ Աւետարանը

հէկ հրամայես, որոնք երբեք իղձիկ հաւատարմութեամբ ցարուութիւն չեն կրնար համարել :

Ինչ ընելիքիս վրայ և ոչ վարդիկան մը տարուերիմ : Հրամանաւ կապեալ և փախտական դարձուածօք կրճատեալ կեղծ ձայնիւ, ոչ հանդուրժեմ Աստուածամոր բեմին մերձենալ :

Ահա հաղորդեմ վշտերս այն խնատուն և արիւս սիրտ արքեպիսկոպոսին որ ոչ անաղով չարամիտ թելադրութեանց՝ կուսակցութեան զոր յիշատակեցի, բարձրացոյց և հաստատ կալաւ զիս ի բեմին ուստի արդ հրաժարեմ Յայտնեմ և զթախիծ սրտիս այն խոհական ունեղբայրս որ 'ի բեմախօսութիւնս յօժարամիտ ողբով և համակրութեամբ, համարձակեմ ըսել, նաեւ իրենց բարեկամութեամբն զիս մեծարեցին :

Սրժանի չէի ըլլար ոչ ունեղբայրս, ոչ եպիսկոպոսին, ոչ խղձիս, և ոչ Աստուծոյ, եթէ կարենայի աւանց տուլ և ոչ պիտի լեզու մը խօսելու հաւանիլ :

Հիտանամ և 'ի վստայ յորում բնակեմ, որ այս վեհափառ պատրիարքի մէջ բանտ մը կը դառնայ ողբոյս :

Ս.Ա. ստիւալ չեմ անհատարեմ ուխտիս :

Այո՛ վստային հաղանդութիւն խոտուոյց, սաւայն խղձիս մարտութեամբ, անծիս արժանեացը և պաշտամանս մեծ վայելչութեամբ պայմանաւորեալ հրանազանութիւն մը :

Ս.Ա.՝ հաղանդութիւն խոտուոյց ոյլ տուանց հրաժարելոյ բարձր օրինաց արդարութեան և արքունի ազատութեան պայմանէն 'որ ըստ Յակովբոյ առաքելոյն միւսայն օրէնք են Քրիստոսի :

Ահա այս սուրբ աղատութեան՝ կ'ըրոտութեան նպատակաւ, աղաւտ յամենայն մարդկային անաւտութիւններ, այլ խոտութեան մ'ոչ և յիշատարարական պատուանայ տաան տարիքն աւելի յորմէ հետ յայս մենաատանս մէջ փոխեցայ : Եթէ զոհեցա՝ փոխանակ՝ այսօր չիթոյս նուիրեն ինձ, ոչ միայն իրաւամբ այլ 'ի պարտուց բաժնադատեմ մերձեւ զայնոսիկ :

Ահա որ է վարդիկանս : Եկեղեցին Քրիստոսի՝ իւր երկնաւոր Էութեան, կենաց և մահու որոշիչ սպառնալից և տխուր տաղանակի մէջ յուզեալ վարդիկ :

Երբ հարկեր տարի 'ի վեր այս առաջին անգամ է որ արեւելեական ժողով մը ոչ միայն գոմարի, այլ հարկաւոր դատի, իստ բանից Ս. քաղղիայուստին :

Աւետարանի քարոզիչ մը, թէ՛ և յետին ամենայնայնայնալի վարդիկան մը՝ չիւրար լուծութեան հանդուրժել իրեն զուտ շուն խորայնի, զորս յանդիմանէ մարդարէն զի ոչ կարեն հաշել «Շատ հաճախեալ որ ոչ կարցին հաշել» Եսայի 29 : 40 :

Սուրբ երբեք չիւնցին, և եթէ չեմ ևն նոյնն, այլ մի եմ յորդուց ինչոյ, «Եւտանդիք եմք սրբոյ» և միշտ փախաւք եմ անոնց շաղաղ համեմատ դնալ և զարտասուս և եթէ հարկ ըլլայ նաեւ զարիւն հեղու՝ այն

աջ ձեռքը բռնած յառաջ կընթանան ի ճանապարհի ճամբարութեան և 'ի շախիւս սրբոյ ընկերին :

Նա կըմիտայ իրեն քոյր Հոռոմայ եկեղեցւոյն հետ Է. թէ անոր զուլիս ու եպիսկոպոսները իրենց տիրապետական և անեղբայրականութեան իստ դնելով յանձնաւորն լինել, ինչպէս փառք է մեզ լինել, ծառայք Յիսուսի Քրիստոսի :

Խորեան եպիսկոպոս Նար—Պի :

ԹՈՒՂԹ ԵՐԿՐՈՐԴ

Առ խմբագրապետ Լա թիւրքի լրագրոյց Պէյլիթի (19)31 Օգոստոս 1869 :

Խմբագրապետ տէր,

Ոչ սակաւ դարմայանք տեսնելով որ մեր առաջին թուղթը այնքան յոռի եղանակաւ վերլուծուած էր ձեր լրագրոյն 29 ամսաթիւոյն մէջ :

Եւ որովհետեւ ձեր օյգ երկրորդ՝ իւր տարտամութեամբ ու անճշգրտութեամբ տեղի տուաւ թիւր և անհաճոյ մեկնութեանց, արժան կը համարեմք յիշեցնել ձեզ, հայ, որ մեր թուղթը կրճատեալ վիճարանութիւն իրեն ատարկաց չունէր : Մեր արդէն այդ խնդրոյն վրայ Լեւոնք Հեռացի էջերուն մէջ նախապէս ճառած լինելով, բաւական համարած էինք ի յուշ և եթէ ձեզ արկանել :

Մեր խնդրած էինք ձեզից որ բարեհաճէք ողբել ձեր նիւթական մէկ սխալը, վստայի մեր ուղիղ մտքը այնպէս մը համարած էինք որ անկողմնասէր խմբագիր մը երբեք պիտի չվստի կամ չախնածէ սպրդած սխալմունք մը կամ անարդարութիւն մը ճանչնար :

Իսկ ձեր երկտողին «անճանկանութիւն» ըսածը՝ որ ինչ բան չէ՝ բայց եթէ ճշգրիտ դատաստան ընթացից

Հետոյ վրայ ընդ որ իրենք ընթացան, արտասուեցին և նահատակեցան:

Այլ իրեն քրիստոնեայ և քահանայ բարձրացուցանեմ բողոքս քահանայապետին և տիեզերական ժողովոյն առջև, այն սկզբանց և սովորութեանց դէմ որոնք թէ և Հռոմէական կոչին, այլ չեն քրիստոնէական, որ յանդուգն յարձակմամբ զսահմանադրութիւն եկեղեցւոյն փոփոխեն և զսկզբունս և զձե վարդապետութեան նաև զողբն բարեպաշտութեան կերպարանաբեր առնեն:

Բողոքեմ ընդդէմ ամբարշտական և անմիտ անձնութեան ընդ եկեղեցի և ընդ իննեաւաներորդ դար. զի եթէ եկեղեցին ըստ յաւիտեականութեան մեր մայրն է, այլ իննեաւաներորդ դարուն որդիք մեր զոր սիրել պարտաւորմը: Բողոքեմ և մարդկային բնութեան անջնջելի և նուիրական միտմանց արմատական հակառակորդաց սուտ վարդապետաց դէմ:

Բողոքեմ և ընդդէմ սրբապաշտ չար մեկնութեանց Աւետարանին սրբուց Աստուծոյ, սրբ ոգին և զիր հաւատարապէս ոտնակոխ եղեալն ի փոփոխեցուց նոր օրինաց: Եթէ Պաղղլա մասնաւորապէս, և Լատինական աղղք ընդհանրապէս, քաղաքական, բարոյական և կրօնական անիշխանութեան մէջ յուղիտ տաքութիւն, ոչ ուղղափառ կրօնքն է ասոր պատճառն, այլ անկեղծ համոզմամբ կրօնով թէ ուղղափառ կրօնից շատոնց ի վեր արուած մեկնութեան և զործողութեան կերպն է:

Բողոքեմ ի ժողովն տիեզերական որ մեր չարեաց զարման մտածելու և զայն փութով և քաղցրութեամբ մատակարարելու համար գումարի:

Եթէ երբեք այս պատկերելի ժողովն ահա կայի, առկայ և աղատ եմ, և եթէ իւր հայրճառութեանց մէջ կորսնցէ այն ազատութիւնն յորմէ արդէն զուրկ են իւր պատրաստութիւնք, վերջապէս եթէ այս սուրբ ժողովն իւր սեփական ոգին ուրանայ, պիտի աղաղակեմ առ Աւետարան և առ մարդիկ, նոր տիեզերական ժողով մը գումարեալ, իրաւապէս հոգեւոյ սրբով և ոչ կողմնակցութեան ոգեւոյ լցեալ, արդարեւ համաշխարհական եկեղեցւոյն և ոչ թէ անմիտ լուծեան և այլոց հարստահարութեանց ներկայացուցիչ: «Եւ վերայ բեկ լինան դատեր ժողովրդեան իմաց խղճատեցեաց. իստաւ և բեցաց տարակուսանք. յաղթահարեցին զիս երկունք» իրեն ծննդականի. միթէ դեռ ո՞չ զուցէ ի Քաղապա. «Կամ թիւիլ ո՞չ կուցէ անդ. ընդէ՞ր ոչ եղև բժշկութիւն» զսուրբ ժողովրդեան իմաց: Երեմիա. Բ. 21:

Եւ վերջապէս քոյ տեսանիւ պիտի դիմեմ Տէր իմ Քրիստոս. «Ի դատաստան քոյ բողոք արկանեմ Տէր իմ Յիսուս»:

Քու առջնդ այս տողերս գրեմ, և ոտիցդ առջև չառ աղօթելն, խորհելն, վշտանալն և սպասելն վերջն, Տէր իմ, քու ոտիցդ առջև այս թուղթս ստորագրեմ:

այն բարձրաստիճան եկեղեցականին որ իւր դարէն յետ մնացած, իւր աննկողնութեամբ իմ օրինակն այնպէս թէ հին ժամանակներու ատեղութիւնները ջանահար լինի կենդանացուցանել:

Եւ այս մասին, խմբագրապետ տէր, կոստանդնուպոլսէ մեր գլխի՝ որ մեր կարծիքն ու դատաստանը՝ առանձնական չէ՛ր: Դրանք տեսանք յետոյ արտայայտած նաև Մեծանաւայի Հայախախի (թիւ 811) որ Հայ-հռոմէականաց ծանուցեալ լրագիրն է: Ասկիտ նոր ապացոյց մըն է որ մեր այն եղբայրները իրենց կրօնական գլխոյն ընթացիցը պատասխանատու չին:

Իսկ այն անաշու բացատրութիւնները զոր մեր թղթին մէջ կրկնեմք, Տէր, առած էինք Միտրիս քրիստոնէական անուն կրօնական հանդէսին որ Պարիզ կըտպագրուի (չէ 352):

Ապաքին սիրելի էր մեզ լուծիւն պահել ձեր հրատարակած երկրորդին վրայ, բայց որովհետեւ ատեղի է մեզ ամենայն համարանութիւն, ուստի ձեր վերլուծութիւնը կըհարկադրէ զմեզ ստիպել զձեզ որ մեր այս երկու նամակները միանգամայն հրատարակեք լրագրիդ մէջը: Եթէ «յիւրաքի» ինչպէս կընէք, բողոքներ ելնեն, կը՝ դուռնիք այժմէն իսկ զամենայն պատասխանատուութիւն: Խմբագրապետ տէր, մեր ոչ երբեք յետս կընա հանջնք մեծ սկզբունքներու քննադատութիւններէն. վստահ զիտեմք որ քերթողին ըսածին պէս «Կործիւք ներու ընդհարմունքն կըցայտէ ձեռնարկութիւն»: Զայս ահա և մեր կըրփառութիւն մանաւանդ՝ երբ խնդրոյն նպատակն աղղային պատիւն է:

Խորեհն Եպիսկոպոս Նար-Պեյ:

Վստահ եմ զի եթէ մարդիկ դատապարտեն զայս յաշխարհի, անշուշտ դու պիտի հաւանիս, սա չառ է ինձ ի կեանս և ի մահ:

Եղբայր Խաւենդ, Առաջնորդ Բողոքող Ամենապետ ի Բարիզ. Երկ. բողոք կառավար Ուստին Սուրբիոն գաւառի: Բարիզ, Բաստի 20 Սեպտեմբեր 1869:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կ. Փոլսոյ ազգային վիճակը երթալով կըծանրանայ, կուսակցութիւնները կըզօրանան և իրարու դէմ կըմաքառին լրագրաց միջոցաւ, որոնք ըստ մեծի մասին կիրքերը գրողներ և իրարու դէմ ատեղութիւնը աւելցնելու և երկպառակութիւնը հաստատուն պահելու կաշխատին: Իրաց այս տխուր վիճակին մէջ ճշմարիտ ազգասէրները, ազգին երեսները՝ որոյ խոհական խորհրդոցը ամենին ուշագրութիւն չմատուցելի, մէկ կողմ քաշուած կըցային ազգային այս անիշխանութեան վերայ, որ դժբաղդաբար ի ճանապարհէ կորստեան կառաջնորդէ Կ. Փոլսոյ Հայ ժողովրդը և մեծապէս կըզայտնուի զգաւատական Հայերը:

Այս ազգակործան վիճակին մէջ պիտի կրնայ դարման տանել. շատերուն յոյսը նորընտիր Խորհրդան Պատրիարքին վերայ է. ուստի երանի թէ Կորին Սրբազնութիւնը, Ըստուծոյ ողորմութեամբ՝ յաշնորդ սէրը և միաբանութիւնը, կարելի եղածին չափ, հաստատելու Լզդին մէջ, և ընդդիմադրութեան կուսակցութեանց գլուխները իրարու հետ հաշտեցնելով կարողըլլար հանդարտութիւնը նորոգելու. քանզի այժմեան ալեկոծեալ վիճակին մէջ, ուր ծայրայեղ զաղաքները կըտիրեն, անիշխանի է որ Պատրիարքը իւր պատրիարքական զօրւար պաշտօնը և ազգային վարչութիւնը իւր վարչական ծանր պաշտօնը ի զործ գնէ:

Ինչպէս մեր նախնիքն ընտելն մէջ յայտնած եմք, ազգային խառն ժողովոյն ատենապետ վսեմափայլ Օտեան ազգասէր Էֆէնտին իւր պաշտօնէն հրաժարած է: Ասոր վերայ՝ նոյն ժողովոյն փոխատենապետ գերա. Խորեհն Եպիսկոպոսն ևս ի պաշտպանութիւն իւր անձին զորած ընդարձակ նամակաւ մի իւր հրաժարականը յուղարկեց ի պատրիարքարանս: Այս նամակը Կ. Փոլսոյ Լրագրոյ լրագրոյն մէջ հրատարակուել է ևս, վսեմա. Գ. Օտեան Էֆէնտին հետեւեալ բողոքադրելը յուղարկեց ազգային խառն ժողովոյն նախագահ գերապատիւ Կարապետ Օ. վարդապետին:

Գերապատիւ Հայր սուրբ,

Գերա. Խորեհն Եպիսկոպոսին օրագրի 143-144 և Արարտի 14 թիւերով ըրած հրատարակութեանց դէմ կըբողոքեմ և ազգովին հաստատուած ատենանի մը առջև հրապարակաւ դատաստան կըխնդրեմ: Կաղաչեմ որ ամենա. Ս. Պատրիարք Հայրն իւր թիտղղ հաստատուելէն անմիջապէս ետքը այն բողոքադրութիւնը Սրբազնութեան մատուցանեք, այն ատենին պահելով դատաստանին կանոնադրութիւնն ու անաշուարկութիւնը տպագրուցնելու համար երկուստեք ըլլալու առաջարկութեանց ունկնդրութիւնն ու քննութիւնը:

Գ. Ս. ՕՏԵԱՆ

Յաւալի է ապաքէն որ Վաղղիացոց կայսրուհին ի Կ. Փոլսոյ այցելութեան եկած ժամանակը մեր ազգային Պատրիարքարանէն պատգամաւոր մի չկրցաւ յուղարկուիլ, Հայոց ազգային խոնարհ յարգանքը՝ մեր օգոստոս. Սուրբանին հօր և հաւատարիմ դաշնակցին՝ Կարոլէոն կայսրն վեհա. լծակցին մատուցանելու համար. այնինչ Յունաց, Հրէից և մեր համազգի կաթոլիկ ժողովրդեան կողմանէ պարտաւարտաւած մեծարանք մատուցուեցան: Ասկիտ Պոլսոյ ազգային երկպառակութեան ցաւալի պատուըներէն մէկը ըլլալը յայտնի է ամենուն:

Ստոյգ է թէ գերա. Խորեհն Եպիսկոպոսը՝ իւր սովորական զործունէութեամբ, պատիւ ունեցաւ կայսրուհւոյն ներկայանալու Վաղղիոյ դեսպանատունը, և յաջողեցաւ իսկ ուղերձ մի մատուցանելու՝ Կ. Վ. հափառութեանը, բայց դժբաղդաբար չկրցաւ ներկայանալ իբրեւ պատգամաւոր՝ Հայոց ազգին կողմանէ յուղարկուած: Ինչո՞ւ. վստահ ազգագործան երկպարակութիւնը կըտիրէ այժմ Կոստանդնուպոլսոյ Հայ ժողովրդեան մէջ:

Հաւատիկ գերա. Խորեհն Եպիսկոպոսին մատուցած զաղղիարէն ուղերձին թարգմանութիւնը:

Օգոստոսիտ Տիկին,

Մինչդեռ Արեւելք իւր սիրողնոյն մեծարանքները Ձեր Վ. հափառութեան ոտիցը տակ կըստիւնէ, ոչ ընդհատ անկեղծութեամբ կըրփառուի իւր մեծարանքն ունէր մատուցանելու առ Ձեր Վ. հափառութեան նաև թոռն Հայ միջուրներու՝ զորաւար Նար-Պեյին՝ որ առաջին կայսրութեան վառահաճանք զրօշակին ներքեւ մեռաւ քաջութեամբ Օ. թիւրքի յաղթապանած զաշտին վերայ:

Անձնանուիրութիւն առ կայսրական դերձատան՝ մեր աղղատուձին հաստատուն աւանդութիւնն է, վեհափառ Տիկին: Նարոլէոն Սրբազնին երբ յեղիպոսու եկաւ, բարեհաճեցաւ ընդունել մեր ցեղապետին սուրը, զոր կենացը հետ այն մեծ Վիշաղնոյն կընուիրէր: Արդ՝ որովհետեւ Արեւելք Աստուծոյ ձեռք բարեգուշակ քայլերուն առաջնորդեց ի զեղած ծաղ ալուսնս Վ. սովորի, ներքեւ ցէք, վեհափառ Տիկին, որ բարեգերա այն ծեր զինուորին թուր յոստ գահայից ձեր մատչի: Ոչ եթէ ինքը մահահաւայր սուր մի պիտի բերէ առ ձեզ, որ խաղաղութեան էք մեզ Պատրիարքը, այլ զիտն Քրիստոսի զնշանն և զվիշնորդ հաշտութեան, զորոյ երկնայեղանս ստաւ օրհնութիւնները կըմայլթէ օղոստալիս գլխոյդ պահպան միշտ և հոխնի:

Պէշիքթաշ, 3-16 Հոկտեմբեր 1869:

Խորեհն Եպիսկոպոս Նար-Պեյ:

—Կըլսեմք թէ Վաղղիացոց կայսրուհին Կ. Փոլսոյ եղած ժամանակը բարեհաճեք է մասնաւոր ունին. դուրսին մատուցանելու վսեմա. Պալեան Սարգիս և Յակոբ հայկազուն պէյերուն, որոնք ինչպէս յայտնի է, օգոս. Սուրբանին ճարտարապետներն են և փարիզի մէջ սովորած են իրենց արհեստը: Կայսրուհին անոնց ճարտարապետական յաջողութիւնը վերայ իւր խնդակցութիւնը յայտնելով, Պէշիքթաշ պէյի և Զարաթի պալատաց ծրագիրները խնդրեք է անոնցմէ:

—Սափա. Հոկտեմբեր 18 թուոյն մէջ հետեւեալ ազգային տեղեկութիւնները կըկարդամք:

«Հինգշաբթի աւուր Խառն ժողովոյ նիստը՝ որուն վսեմա. Օտեան Էֆէնտին, Սէթեան սրբաղանը և անդամոց մեծաւոյն մասը ներկայ էին, կարեւոր գործը ծրագրութիւններով աղղիւնաւոր եղաւ: Զանազան դատաւարին զործեր կարդաբերէ եաւ. հետեւեալ որոշումներն եղան:

«Մատրիոյ կայսեր դալուստն Լզդին կողմէն շնորհ հաւորելու համար պատգամաւորութիւն մը կազմուեցաւ, որուն անդամք են

Գերա. Յարութիւն արքեպիսկոպոս Կարնոյ:

Գերա. Սրբոյ արքեպիսկոպոս Կարապետին:

Վ. սեմա. Օտեան Գ. Էֆէնտին:

Վ. սեմա. Տատեան Յարութիւն Էֆէնտին: (1)

«Վստահապէս Սուրբանին ջրանցքին համաշխարհական հանդիսին մէջ Հայոց ազգը ներկայացնելու համար Լզդիպոսի առաջնականայ պատրիարքական փոխա. նորք անուանեցաւ Կարապետին առաջնորդ գերապետ. տիւ Սրբոյ արքեպիսկոպոսը, որուն վրայ ինչպէս յայտնի է, տեղական կառավարութիւնն, ինչպէս նաև Լզդիպոսի ազգային վարչութիւնը լաւ համարում ունի»:

—Կըլսեմք թէ կայսրական կառավարութիւնը խառն ժողովոյ խնդրանայ համաժողով բարեհաճեք արքունի նաւարանէն յատուկ շնորհաւ մը աղղային հրաւիրակները Տրապիզոն տանելու և սրբազան Պատրիարքը բերելու համար»:

Կարձեալ յիշեալ լրագրոյն մէջ հետեւեալ աղղային պաշտօնական յայտարարութիւնը կըկարդամք:

Վաղղիոյ վեհափառ կայսրուհւոյն ի Փոլսոյ ներկայութեան ժամանակ աղղին կողմէն այցելութիւն չըլլալուն պատճառը ծանուցանել հարկ կըհամարի խառն ժողովը: Վ. Էհա. կայսրուհւոյն ընկերք ընդունելութիւնները պաշտօնական անձանց համար առաջուց որոշուած ու կարգադրուած էին օգոստոսիտ հիւրին ու հիւրընկալող պետութեան մէջ, ինչպէս որ օրէնք է այսպիսի պարագաներու մէջ:

Այն կանոնադրութեան (բոսիքամ) համաձայն հը

(1) Այս պատգամաւորութիւնը զի կրցեր ներկայանալ Աստուծոյ կայսեր. վստահի հարկ եղած տեղեկ սպասուած ազգաբարոյքիս զի եկեր ոչ Հայոց եւ ոչ Յունաց պատրիարքներուն:

